

R.W. SETON-WATSON ȘI CONGRESUL NAȚIONALITĂȚILOR OPRIMATE DE LA ROMA (1918)

Radu RACOVIȚAN

R.W. Seton-Watson and the Nationalities Congress from Rome (1918, Italy)

The determinative role for all the national movements in Austro-Hungary was played by the events which took place in the spring of 1918, when the foreboding signs of the collapse of the Austro-Hungarian Empire led to the amplification of the efforts of the oppressed people in the dualist state to fulfil their national unity. Undoubtedly, one of the most important events in the problem of the nationalities in the Danubian Monarchy was the Congress of the nationalities held at Rome on 8-11 April 1918, which represented one step in persuading the allied governments to include the desintegration of Austro-Hungary as a war-scope and at which success a significant contribution was brought by the well-known English historian R.W. Seton-Watson, the most treasured foreign supporter of the cause of the oppressed nationalities in the dualist state.

În mai 1917, slavii de sud și sârbii au reușit să treacă peste neînțelegerile dintre ei și au căzut de comun acord în privința creării unui regat al sârbilor, croaților și slovenilor. După mai mult de o lună de discuții preliminare, în mai 1917 Pašić îl invita pe Trumbić la Corfu în vederea încheierii unui acord. Aflând de invitație, renumitul istoric Robert William Seton-Watson, ce se dovedise a fi în timpul primului război mondial cel mai popular și mai prețuit slujitor străin al cauzei naționalităților oprimate din Monarhia austro-ungară, și celălalt prieten englez al popoarelor oprimate din statul dualist, Henry Wickham Steed, l-au chemat la Londra pe Trumbić pentru a se sfătui cu el și cu Supillo. Cei patru vor discuta liniile principale ale oricărei declarații de politică iugoslavă la care guvernul sârb ar fi putut subscrie. Rezultatul a fost faimoasa Declarație de la Corfu din iulie 1917, denumită de Masaryk “Magna Charta a libertății iugoslave” și care reprezenta un compromis între viziunea lui Pašić privind constituirea unei Serbii unitare și dorința emigranților pentru o federație în care sârbii, croații și slovenii ar poseda o autonomie considerabilă. Mai precis, documentul prevedea formarea de către sârbi, croați și sloveni a unui stat unitar, sub sceptrul dinastiei regale sârbe. Fiecare dintre cele trei părți constitutive va fi tratată ca egală cu celelalte două, dar decizia dacă acest stat va fi un stat federal sau un regat unitar, va fi luată după încheierea războiului; libertatea în afacerile religioase era promisă tuturor cetățenilor.¹ Deși Pašić interpreta pactul încheiat altfel decât croații și slovenii, considerându-l doar un procedeu tactic pentru a-i mulțumi pe supporterii cauzei iugoslave din țările Antantei, neadmițând adoptarea unei structuri federale pentru noul stat, membrii Comitetului Iugoslav au fost satisfăcuți.

În Italia, Declarația de la Corfu a provocat agitație, fiind interpretată ca și o enunțare oficială a politicii slavilor de sud de combatere a Tratatului de la Londra, dar, în mod eronat, și ca o dovadă a atitudinii ostile a slavilor de sud față de Italia. Următoarea problemă o constituia, deci, rezolvarea disputei italo-iugoslave. Semnalele erau pozitive: italienii au ajuns, treptat, la concluzia că o strictă interpretare a Tratatului de la Londra ar putea duce la insuccese și au realizat că naționalitățile slave din Monarhia dualistă ar putea fi folosite pentru a stârni dezordine în trupele inamice; la rândul lor, iugoslavii au înțeles că înfrângerea italienilor de către armatele austro-ungare ar duce la năruirea speranțelor de unitate. În Declarația de la Corfu se afirma că “*Regatul va include întreg teritoriul locuit în mod compact de poporul nostru*”, frază interpretată de unii scriitori italieni liberali “*ca lăsând o ușă deschisă negocierilor și înțelegerii cu Italia privind teritoriile mixte din jurul regiunii Trieste și în Istria*” locuite de slavi și italieni în proporții variabile.² În sfârșit, grelele înfrângeri suferite de trupele italiene în 1917, și mai ales cea de la Caporetto din octombrie 1917, au făcut Italia dependentă de ajutorul militar aliat, și Aliații, deși semnaseră Tratatul de la Londra,

¹ H. W. Steed, *Through Thirty Years*, vol. II, London, 1924, p. 166.

² *Ibidem*, p. 168.

așteptându-se, în schimbul cedărilor teritoriale, la un considerabil sprijin militar de la Italia, nu mai erau dispuși să susțină integral promisiunile făcute Italiei în aprilie 1915.

Drept urmare, la 14 și 18 decembrie au avut loc în casa lui Steed întâlniri între delegați ai italienilor și ai slavilor de sud în vederea ajungerii la un compromis. Delegația italiană era compusă din generalul Mola, atașatul militar, asistentul său Pallavicino și Emanuel Guglielmo, corespondentul ziarului milanez *Corriere della Sera*, iar iugoslavii au fost reprezentați de Trumbić, Meštrović, Gazzari, un croat din Šibenik, Gregorin, un sloven din Trieste, Trinaestić, un croat din Istria, și Banjanin, un sârb din Zagreb. Steed, Evans și Seton-Watson, ca reprezentanți ai Societății Sârbe, au fost prezenți și ei, îndeplinind rolul de mediatori. Neavând un caracter oficial, cele două părți au convenit să suspende întâlnirea pentru a comunica, iugoslavii Comitetului Iugoslav, iar italienii ambasadorului italian la Londra, propunerile înaintate de fiecare, urmând ca acestea să fie examinate. În februarie 1918, când Orlando s-a aflat la Londra, Steed și Trumbić au avut o conversație cu premierul italian, ajungându-se, în linii mari, la o înțelegere. Cu consimțământul lui Orlando, în martie, a avut loc o nouă conferință sub auspiciile Societății Sârbe. Delegația italiană era compusă de data aceasta din dr. Andrea Torre, în calitate de reprezentant al Comitetului Parlamentar din Roma, un grup de parlamentari interesați în a ajunge la realizarea unei înțelegeri cu iugoslavii, și profesorul G. A. Borghese, colaborator al ziarului *Corriere della Sera*, trimis de Departamentul Italian al Propagandei. În ziua de 6 martie, datorită atitudinii intransigente a iugoslavilor, negocierile păreau să fi eșuat. În urma intervenției lui Steed, care l-a avertizat pe Trumbić că, în cazul în care Comitetul Iugoslav refuză să accepte ultimele propuneri ale italienilor, el și prietenii săi vor înceta să mai sprijine cauza sud-slavă, în 7 martie Trumbić, Torre, Emanuel, Seton-Watson și Steed au semnat o înțelegere ratificată mai târziu de Congresul Naționalităților Oprimate ce a avut loc la Roma, cunoscută sub numele de Pactul de la Roma.³

În martie 1918, Seton-Watson era transferat din cadrul Biroului de Inteligență al Departamentului de Informare - aflat sub autoritatea Cabinetului de Război britanic - la un Departament pentru propagandă în țările inamice (*Department of Enemy Propaganda*) încredințat lordului Northcliffe, care urma să fie răspunzător doar față de premierul David Lloyd George.⁴ În cadrul acestui departament, Seton-Watson și Wickham Steed au fost însărcinați cu propaganda destinată popoarelor din Austro-Ungaria. Seton va avea o contribuție hotărâtoare în realizarea apropierei între cehoslovaci, români, iugoslavi, polonezi.

Încrederea Italiei în abilitatea sa de a obține victoria fără ajutorul Aliaților a fost serios zdruncinată la Caporetto. Aliații vor trimite întăriri pe frontul italian, însă Italia a intuit posibilitatea de a slăbi armata austro-ungară prin subminarea coeziunii sale, mai precis, prin declanșarea unei intense propagande împotriva Austro-Ungariei, în rândul armatei sale, între soldații ce proveneau din rândul naționalităților negermane și nemaghiare. Mai mult, discursurile lui Lloyd George și Wilson dezamăgiseră liderii naționalităților din Imperiul dualist, care înclinau acum să se sprijine pe Italia în apărarea intereselor lor; Italia s-ar fi putut erija în campioana naționalităților oprimate. Atât italienii, cât și liderii naționalităților erau îngrijorați de părerile pro-austriece exprimate în Anglia.

La 17 martie 1918, senatorul român Dumitru Drăghicescu îi scria lui Seton-Watson, informându-l că, în urma eforturilor depuse de el și Beneș, cei doi având neobositul concurs al lui Seton-Watson, un acord s-a încheiat între cehoslovaci, români, iugoslavi și polonezi în vederea desfășurării la începutul lunii aprilie, la Roma, a unui Congres al Naționalităților subjurate,⁵ ce avea drept scop definirea precisă a relațiilor italo-iugoslave precum și reunirea tuturor forțelor secesioniste într-o campanie comună îndreptată împotriva Austro-Ungariei. Intenționând să se implice, alături de N. Mișu, în activitatea de propagandă românească în străinătate, Drăghicescu îi solicită sprijinul său și al lui A. Leeper pe lângă Biroul de presă englez, pentru traducerea în limba engleză și publicarea de lucrări.⁶

³ *Ibidem*, p. 168-179, 183-185.

⁴ Lloyd George dispusese și înființarea unui Minister al Informațiilor, încredințat marelui jurnalist canadian, Beaverbruck.

⁵ Cornelia Bodea, Hugh Seton-Watson, *R.W. Seton-Watson și românii 1906-1920*, București, 1988, vol. I, p. 437.

⁶ *Ibidem*.

Congresul Naționalităților oprimate din Austro-Ungaria a început la 7 aprilie 1918, românii fiind reprezentați prin senatorii D-tru Drăghicescu și G. Mironescu, prin dr. N. Lupu și ardeleanul Simion Mândrescu. În noua calitate, de membri ai Departamentului pentru propagandă în țările inamice, Seton-Watson a fost trimis la Roma, împreună cu Steed, la mijlocul lunii martie, pentru a contribui la succesul Congresului. Datorită atitudinii adoptate față de Tratatul de la Londra, oficialitățile italiene au protestat împotriva participării lui Seton-Watson la întrunirea de la Roma; cu toate acestea, Seton-Watson și Steed au fost prezenți.⁷

Cu puțin înaintea întrunirii Congresului, condiționarea de către Trumbić a prezenței iugoslave de denunțarea explicită de către italieni a Tratatului de la Londra era cât pe ce să ducă la amânarea și chiar renunțarea la convocarea Congresului. Seton-Watson l-a asigurat, însă, pe patriotul iugoslav, bazându-se pe asigurări acordate în mod binevoitor de către moderații italieni, că se poate bizui “cu absolută certitudine pe declarații convenabile, și când apa va începe să se reverse, va câștiga în volum”. Refuzul de a participa la deliberările de la Roma, sublinia Seton-Watson, ar duce doar la confirmarea teoriei italiene a “intransigenței și scopurilor imperialiste iugoslave”.⁸

La Roma, s-a ajuns la o înțelegere italo-iugoslavă (bazată pe acordul din 7 martie 1918, încheiat cu sprijinul lui Seton-Watson și Steed), cunoscută ca și “Declarația de la Roma”. Se afirma importanța reprezentată de unitatea și independența națiunii iugoslave pentru Italia, ca și a desăvârșirii unității italiene pentru națiunea iugoslavă. Eliberarea Mării Adriatice era considerată ca fiind în interesul ambelor popoare, care se angajau să rezolve amiabil diferitele dispute teritoriale pe baza principiului naționalității.⁹

Însă Congresul a avut o importanță mult mai mare decât cea reprezentată de o înțelegere între iugoslavi și italieni, care s-a dovedit a avea efecte minore odată ce războiul s-a încheiat. Importanța Congresului a constat în faptul că italienii s-au pronunțat - deși guvernul italian nu și-a exprimat în mod oficial adeziunea - în favoarea dezmembrării monarhiei habsburgice și reorganizării Europei pe principiul autodeterminării popoarelor. Mai ales, Congresul adoptase hotărârea ca fiecare dintre națiunile din imperiu să se constituie în stat național independent sau de a se uni cu statul său național existent; pentru prima oară cehii, iugoslavii, polonezii și românii s-au întâlnit și au declarat că interesele lor sunt identice și că inamicul fiecăruia este inamicul tuturor. Congresul a fost primul pas în convingerea guvernelor aliate de a include dezmembrarea Austro-Ungariei în scopurile lor de război.

⁷ H. W. Steed, *op. cit.*, p. 197-208.

⁸ R. W. Seton-Watson către Trumbić, apr. 1918. Seton-Watson Papers; cf. A. J. May, *The Passing of the Habsburg Monarchy. 1914-1918.*, vol. II, p. 596.

⁹ H. W. Steed, *op. cit.*, p. 167-185.

